

Розділ 5

ОГЛЯДИ АРХІВНИХ ФОНДІВ

УДК [930.253+94] (477.82)

Кучерепа Микола

ІСТОРІЯ ВОЛИНИ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ В ДОКУМЕНТАХ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена огляду й аналізу документів і матеріалів Державного архіву Волинської області про різні сфери життя Волині у період між двома світовими війнами (1921–1939).

Ключові слова: Державний архів Волинської області; документ; фонд; справа.

Статья посвящена обзору и анализу документов и материалов Государственного архива Волынской области разных сфер жизни Волыни в период между двумя мировыми войнами (1921–1939).

Ключевые слова: Государственные архив Волынской области; документ; фонд; дело.

The article is devoted to the review and analysis of documents and materials of State Archives of Volyn Oblast from different spheres of life of Volyn-dwellers in the period between two wars (1921–1939).

Key words: The State Archives of Volyn Oblast; the document; fond; case.

Історія Волині здавна є об'єктом досліджень як українських, так і зарубіжних учених. Чимало її аспектів уже знайшли відображення в літературі. Проте багато раніше висловлених думок вимагають переосмислення або ґрунтовнішого дослідження. Цій меті можуть служити документи із фондів Державного архіву Волинської області.

Зокрема, документи фондів, що стосуються історії Волині міжвоєнного періоду, відображають діяльність воєводських і повітових властей, самоврядних органів державної поліції, суду, прокуратури, Корпусу охорони прикордоння, різноманітних політичних партій, громадських культурно-освітніх організацій, кооперативних спілок, релігійних установ. А в сукупності – повно зафіксували соціально-економічне, політичне, культурне, церковно-релігійне життя краю.

Важливими джерелами, що дають змогу розглядати проблему в ширшому, а не лише воєводському контексті, є документи центральних органів влади, головним чином – міністерств внутрішніх, закордонних, військових справ, віросповідувань і освіти, Головної команди державної поліції: інформаційні повідомлення, звіти про життя національних меншин, польських і українських політичних партій, громадських організацій, профспілкових об'єднань, релігійних товариств¹. На зберіганні в архіві є також щоденні пресові бюлетені «Wiadomości Ukrainie»².

Важливе значення для дослідників можуть мати документи, складені властями Люблінського³, Львівського⁴, Новоградського⁵, Станіславського⁶, Тернопільського⁷ і Віленського⁸ воєводств: тижневі, місячні, квартальні і піврічні звіти, що стосуються різних галузей життя воєводств міжвоєнного періоду, та ін.

Джерела до історії формування та діяльності державної адміністрації Волинського воєводства

Будівництво і діяльність польського державного апарату на Волині відображено у багатьох архівних фондах, а саме: ф. 58 – Цивільне управління земель Волині і Подільського фронту; ф. 46 – Волинське воєводське управління; ф. 36, 178, 182, 183, 246 – повітові староства; ф. 158 – Управа м. Луцька. Наприклад, у ф. 58 зберігаються 259 справ періоду 1919–1921 рр. Це, в основному, накази, звіти і листування Володимирського, Заславського, Звягельського, Ковельського, Кременецького та інших повітових староств, що стосуються політичної й економічної ситуації на Волині. Слід зазначити, що вже у цей час розпочали свою роботу суд, фінансова палата, поліція і інші державні установи. 1922 р. створено кураторію Волинського шкільного округу. Наприкінці цього ж року формування держав-

© Кучерепа Микола, 2009

ного апарату на Волині завершилося створенням повітових адміністративних органів.

Державна поліція

Особливу цінність для дослідників історії Волині мають документи ф. 1 – Волинська воєводська коменда державної поліції. Вони свідчать про політичне і громадське життя волинян, становище різних соціальних верств.

Фонд воєводської коменди поліції має 9 описів. Описи № 1 і 5-а стосуються діяльності персонального відділу. Вони включають дисциплінарні, особові, пенсійні справи поліцейських, заяви осіб про прийняття їх на службу в поліцію, кореспонденція щодо кадрів, матеріали розслідування дисциплінарних проступків, кваліфікаційні списки офіцерів і рядових поліцейських, комендантів постерунків, фотоальбоми працівників поліції і тюремної служби. Опис № 3 торкається господарських справ поліції. В описі № 4 (адміністративний відділ) містяться накази головної, воєводської, повітових коменд поліції, інструкції МВС, протоколи нарад і зборів повітових команд, а також різна кореспонденція.

Особливу увагу дослідників привертають документи, включені до описів №2 і 2-а. Їх утворено в діяльності слідчого відділу воєводської коменди. Це основні джерела для вивчення майже всіх сторінок історії Волині міжвоєнного періоду. Наприклад, тут є багато відомостей про перебіг віч і демонстрацій, діяльність політичних партій, про настрої населення в містах і селах, економічну і політичну ситуацію. Особливу інформаційну цінність мають слідчі справи, судові вирoki учасникам національно-визвольного і революційного рухів. Проте останні вимагають критичного підходу, оскільки поліція не раз свідомо фальшувала деякі документи.

Зацікавленість дослідників також викликають документи фондів повітових коменд, а саме: ф. 45 – Луцька повітова коменда поліції, ф. 111 – Комісаріат поліції м. Луцька. У Держархіві Волинської області також зберігаються документи постерунків поліції (29 фондів). Тут наявні різноманітні інструкції, ситуаційні звіти, рапорти, оперативні повідомлення Волинської воєводської, Дубнівської і Рівненської експозитур слідчих та інших відділів поліції, що відобразили соціально-економічне і політичне становище в окремих повітах воєводства. У багатьох документах із цих фондів йдеться про церковно-релігійне життя, діяльність кооперації, організації лісової служби і пожежної охорони.

Певну цінність мають документи, створені конфідентами – таємними агентами поліції. Головним чином вони відобразили діяльність політичних партій, громадських організацій, а власне: КПЗУ; ОУН; Сельроблівиці, Сельробправиці, Сельроб-єдності; Української соціалістичної радикальної партії (УСРП); Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО); Українського національного козачого товариства (УНАКОТО) і Українського національного козачого руху (УНАКОР); Просвіт; Союзу українок; Польської національної партії; Польської соціалістичної партії.

Судочинство і прокуратура

Значна кількість документів із фондів Держархіву Волинської області відобразили діяльність судів і прокуратури. У фонді 191 (Окружний суд у Луцьку) зберігаються накази, розпорядження, директиви Міністерства юстиції, голови Луцького окружного суду, протоколи судових засідань та ін. Зацікавленість науковців привертають ф. 123 – Гродський суд у Горохові, ф. 388 – Гродський суд у Камені-Каширському, ф. 180 – Гродський суд у Луцьку, ф. 66 – Мировий суд у Володимирі, ф. 141 – Мировий суд у Горохові, ф. 216 – Прокуратура Луцького окружного суду.

Економічний розвиток Волинського воєводства

Значна кількість документів, що стосуються господарського життя Волині, зберігаються у ф. 46. В описи 1, 2, 3, 4, 6, 8 цього архівного фонду включено звіти, огляди, кореспонденція щодо розвитку промисловості, сільського господарства, будівництва та інших галузей. Подібні матеріали є у фондах повітових староств (ф. 36, 178, 182, 183, 246, 377). Проте для дослідників, які спеціалізуються в галузі економічного розвитку краю, особливу вагу становлять документи наступних архівних фондів: Ф. 277 – Волинське окружне земельне управління; Ф. 278 – Волинська сільськогосподарська палата; Ф. 34 – Волинська фінансова палата; Ф. 93 – Відділення Польського банку в Луцьку; Ф. 40 – Дирекція державних лісів у Луцьку; Ф. 37 – Дирекція Польської тютюнової монополії; Ф. 75 – Луцька реміснична палата; Ф. 214 – Комітет Волинської виставки, а також фонди повітових земських управ: ф. 399 (Луцька), ф. 400 (Володимирська), ф. 401 (Горохівська), ф. 402 (Ковельська), ф. 405 (Любомльська), ф. 355 (Камінь-Каширська), ф. 408 (Костопільська).

Як відомо, для волинян протягом усього міжвоєнного двадцятиріччя справжнім горем було

безробіття, про що свідчить значна кількість документів – рапорти поліції, кореспонденція, статистичні дані та інші матеріали воєводської і повітових адміністрацій, розпорядження воєводи, що стосуються безробіття, організації таборів безробітних на Волині.

Кооперація

Характер боротьби адміністративних властей з українською кооперацією можна встановити на основі документів із фондів 1 і 46⁹. В архіві є також багато документів, які проливають світло на спосіб творення воєводським управлінням нового типу кооперації. В одному із своїх звітів воєвода Генрик Юзевський писав: «Досягнутий Волинською спілкою результат потрібно оцінювати, як дуже успішний. Також потрібно ствердити, що фінансово-економічний стан постійно покращується. Роль Волинської спілки в суспільно-господарській праці буде досить цінною і важливою»¹⁰. Багато документів із фондів Держархіву Волинської області відкриває можливість дослідити утворення і діяльність ще одного кооперативу із змішаним польсько-українським складом – Волинського союзу сільської молоді. Цьому допоможуть підшивки журналу *Młoda Wieś* («Молоде село»), а також документи цієї організації¹¹.

Суспільно-політичне життя

Ця сфера знайшла найповніше відображення у фондах Держархіву Волинської області. Наявні в них документи віддзеркалили суспільно-політичне життя українців, поляків, євреїв, німців, росіян, чехів та представників інших національностей, що проживали на Волині. Проте, найбільше документів стосується українців і поляків.

Поляки

У міжвоєнний період у Волинському воєводстві діяли різні загальнопольські політичні партії і громадські товариства. Проте, їхня діяльність не у рівній мірі знайшла відбиток у збережених документах. Найбільше їх стосується діяльності Польської соціалістичної партії (ПСП). Здебільшого, це звіти, реферати, інформації, директиви адміністративних властей і поліції. Не дуже багато документів проливають світло на діяльність на Волині Незалежної селянської партії (НСП), зокрема є інформація, датована 15 липня 1926 р., про збори членів НСП в Чорторийську, розпорядження МВС про заборону цієї партії за антидержавну, антиподаткову і комуністичну агітацію, рішення про це ж волинського воєводи

Владислава Меха від 27 березня 1927 р.¹² Деякі документи стосуються історії Селянської, Національної партій, Табору національного об'єднання, Табору Великої Польщі. Відомості про інші партії можна віднайти в інформаційних тижневиках «*Wszystkie stronnictwa*» («Всі партії»).

Значну роль на Волині відігравали польські громадські організації. Про їхню діяльність, внутрішнє життя можна довідатися з численних звітів і інформацій воєводського управління, повітових старост, гмінних управ, воєводської і повітових коменд поліції. Активно діяв на волинських землях Союзосадників, що засвідчується документально. Інформативними є протокол з'їзду осадників Волинського воєводства від 19 травня 1932 р.¹³, а також повідомлення про з'їзди осадників у Кременці в 1935–1936 рр.¹⁴.

Справи, що стосуються діяльності на Волині стрілецьких організацій, зберігаються у ф.129 – Коменда підокругу «Волинь» Союзу стрільців (66 справ). У них наявні кореспонденції, особові листи, характеристики і біографії членів Союзу, текст присяги стрільців, інструкції, програми організації походів, накази Головної коменди Союзу стрільців і фотографії членів із Володимира, Лучиць. Деякі факти про союз є і в інших фондах.

Слід звернути увагу і на діяльність таких польських культурно-освітніх організацій і осередків: клуб «Огніско», Польський театр, котрий діяв у Луцьку з 1929 р., Польська мацер школьна, Товариство опіки над могилами польських героїв.

Українці

У Держархіві Волинської області зберігається велика кількість документів, в яких міститься інформація про суспільно-політичне життя українців на своїй землі. Вони є різними за характером і походженням, інколи суперечливі, малодостовірні. Проте, якщо вивчати у цілості, то можна цілком об'єктивно відтворити цю важливу сферу життя наших земляків як в окремі роки, так і за все міжвоєнне двадцятиріччя.

Особливо бурхливим на Волині був початок 20-х років ХХ ст., що характеризувався гострою конфронтацією між українцями і новою окупаційною адміністрацією, яка майже повністю складалася з поляків. Олію у вогонь постійно підливали з-за кордону більшовики, засилаючи сюди своїх агентів, озброєні загони, диверсійні групи. Вони створювали різноманітні повстанські формування (Українська народно-повстанська організація, Українська революційно-повстанська організація, Українська червона

повстанська армія та ін.), які нападали на польських поміщиків, осадників, поліцію, підпалювали будинки, скирди, чинили диверсії на залізниці, підривали мости. Цей період відображено у багатьох документах¹⁵.

У цей же час на Волині виникають також політичні партії, діяльність яких добре задокументована. Найвні інформації про Українську народну партію (УНП), копія ухвали її III партійної конференції, яка відбулася 4 жовтня 1925 р., документи про діяльність Партії українського народного єднання (ПУНС). Матеріалів про діяльність Української соціал-демократичної партії є небагато. Інформації і кореспонденція адміністративних властей, що зберігаються у ф. 46 лише незначною мірою ілюструють історію УСДП.

Натомість багато цінних відомостей у документах дослідники віднайдуть про Українське робітничо-селянське соціалістичне об'єднання (Сельроб), Комуністичну партію Західної України (КПЗУ), Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), Українську соціалістичну радикальну партію (УСРП), Організацію українських націоналістів (ОУН), Волинське українське об'єднання та деякі інші.

Так, використовуючи звіти воєводського управління, повітових старост, воєводської і повітових коменд поліції, можна детально відтворити історію Сельробу. В багатьох архівних справах є матеріали про репресії проти діячів і симпатиків цієї партії. Як свідчать документи, Сельроб був найпотужнішою політичною силою в Ковельському, Володимирському і деяких інших повітах. На основі документів із Держархіву Волинської області можна зробити детальний аналіз діяльності Сельробу-лівиці, Сельробу-правиці, а найбільше – Сельробу-єдності.

Багато документів стосується історії КПЗУ. Це документи органів центральної влади, головним чином міністерств внутрішніх і військових справ, командування військового округу-II, що віддзеркалили найважливіші моменти і напрями політики ЦК КПЗУ, містять характеристики видатних партійних діячів. Найбільшу частину становлять документи, створені волинськими адміністративними органами і поліцією. На їхній основі можна простежити історію комуністичного руху на Волині. Значну групу матеріалів складають конфісковані поліцією листівки, заклики ЦК КПЗУ, революційні брошури, газети тощо. Багато з них нині є бібліографічною рідкістю, а деякі – унікальні. Документи Держархіву Волинської області розповідають про боротьбу комуністів

за українізацію школи, проти податків, про страйкові акції. Вони ж засвідчили протидію адміністративних властей намірам комуністів. Для дослідників становлять інтерес судові вирок окремих членам партії, анкети арештованих поліцією комуністів, протоколи допитів, рапорти і інформації конфідентів. Загальна характеристика і детальні огляди комуністичного руху на Волині містяться у багатьох звітах, що вийшли з-під пера функціонерів поліції і адміністрації. Аналіз діяльності КПЗУ міститься в працях, підготовлених щорічно воєводським управлінням, починаючи з 1934 р.

У значній кількості документів відтворено діяльність УНДО на Волині. Найперше слід згадати аналітичні матеріали, а саме: працю «УНДО на Волині» детальні звіти, інформації про діяльність УНДО в Держархіві Волинської області. Є також оригінальні документи Українського національно-демократичного об'єднання: програма УНДО, платформа і проект програми УНДО, ухвали і розпорядження ЦК УНДО. Різні відомості містяться в рапортах і інформаціях конфідентів про окремі організації і членів цієї партії.

Користуючись фондами Держархіву Волинської області, можемо довідатися про організаційний розвиток, вплив у воєводстві ще однієї партії – УСРП. В архіві зберігаються праці і реферати, підготовлені чиновниками воєводського управління на основі звітів повітових старост, поліцейських коменд. З інших документів слід назвати кореспонденцію і інформації, які вказують на прояви активної діяльності її окремих членів і партійних організацій на Волині, головні програмні вимоги.

Важливими є документи, що стосуються діяльності Волинського українського об'єднання (ВУО). Це головним чином ідеологічні постулати партії. Цінні відомості подано на сторінках органу об'єднання – газети «Українська Нива». Ці та інші джерела свідчать, що незважаючи на опіку воєводських властей і самого воєводи Генрика Юзевського, діяльність цієї партії не дала бажаних запланованих результатів.

Крім масових політичних угруповань, на Волині діяли також дрібніші партії: Українська народно-трудова, Українська партія національної роботи, Українська партія праці.

Дещо більше документів, які зосереджено в Держархіві Волинської області, стосується Українського селянського об'єднання, яке намагалося стати наступницею забороненого Сельробу.

Величезний пласт матеріалів відобразив діяльність Організації українських націоналістів

(ОУН) на Волині. Це різні документи. Найчисленнішу групу серед них складають інформації, повідомлення, рапорти поліцейських органів про розгортання націоналістичного руху. Особливу цінність, на нашу думку, мають звіти-праці про діяльність ОУН на Волині, підготовлені суспільно-політичним відділом воєводського управління на основі звітів повітових старостів. У них міститься інформаційні і аналітичні відомості, дані про впливи і про організаційний розвиток, списки членів ОУН по окремих повітах і селах та ін.

Доповнюють історію ОУН списки, анкети і протоколи допитів арештованих її членів. Важливим джерелом інформації для цієї теми є документи ОУН, а саме: «Бюлетні крайової езекутиви Організації українських націоналістів», листівки ОУН, інструкції і програма Української військової організації (УВО), інструкції і накази ОУН, програма ОУН.

У Держархіві Волинської області зберігаються також документи інших радикальних угруповань, наприклад Фронту національної єдності (ФНЄ), про який можна почерпнути інформацію з праці «ФНЄ на Волині», підготовленої воєводським управлінням у 1937 р., а також з інших документів. Із партій такого ж напрямку слід згадати Українське національне козацьке товариство (УНАКОТО), яке у 1935 р. прийняло нову назву український національний козацький рух (УНАКОР).

Український громадський рух

У міжвоєнний період на Волині функціонувало багато українських громадських організацій, діяльність яких засвідчують документи архіву. Серед них найбільшою популярністю волинян користувалися місцеві товариства «Просвіти». Документи про них можна поділити на дві групи: 1) документи, створені владними адміністративними органами (воєводським управлінням, повітовими староствами, воєводською і повітовими комендами і постерунками поліції, комісаріатом поліції м. Луцька тощо); 2) документи повітових товариств «Просвіта».

У першій групі слід вказати, передусім, на значну кореспонденцію і інформації, що стосуються історії становлення і діяльності повітових «Просвіт»¹⁶. В окремих справах є списки їхніх членів, звіти про з'їзд повітових «Просвіт» у 1926 р. Особливо важливими для дослідників є архівні справи, в яких містяться статuti повітових товариств, а також взірцевий статут «Волинської просвіти».

Багато матеріалів, що розкривають становище, організаційну мережу, поточну роботу товариств «Просвіти» містяться у фондах окремих організацій, а саме: ф. 54 – Луцька повітова «Просвіта» (694 справи); ф. 389 – Ковельська повітова «Просвіта» (161 справа); ф. 390 – Володимирська повітова «Просвіта» (97 справ); ф. 447 – Горохівська повітова «Просвіта» (2 справи); ф. 448 – філія Луцької повітової «Просвіти» в Лаврові (2 справи).

У ф. 248 є 35 справ ліквідаційної комісії Луцької повітової «Просвіти». Після заборони організацій «Просвіти» на Волині діяли інші товариства, документи яких також зберігаються в Держархіві Волинської області. У справах, що стосуються діяльності «Рідних хат», є статут цієї організації, листування воєводського управління із Рівненським повітовим староством щодо реєстрації «Рідної хати» в Рівному. Наявні також документи про діяльність на Волині «Просвіт'янських хат», Союзу українок. Зацікавленість вчених викличуть інформації конфідентів поліції про цю останню організацію.

Значна кількість документів є у фондах архіву, які ілюструють діяльність ще й інших громадських організацій, а саме: Товариства імені митрополита Петра Могили (ф. 63); Українського товариства імені Лесі Українки (ф. 190).

Документацію про ці та інші організації історики можуть також віднайти й у 1 та 46 фондах.

Освіта та шкільництво

Для вивчення цієї теми потрібно опрацювати документи міністерств внутрішніх справ, віросповідувань і освіти, воєводського управління, інтерпеляції послів і сенаторів. Багато цінної інформації щодо стану освіти і шкільництва дослідники виявлять у справах кураторії Волинського шкільного округу, що містилася у Рівному (ф. 454, налічує 4457 справ за 1922–1930 рр.), Луцького (ф. 38, 2021 справа), Ковельського (ф. 349) шкільних інспекторатів, Луцької державної гімназії ім. Т. Костюшки (ф. 70), української гімназії ім. Лесі Українки в Луцьку (ф. 73), Луцької приватної вчительської семінарії ім. Г. Колонтая (ф. 71). Не менш важливі документи зберігаються у фонді воєводського управління.

Церковно-релігійне життя

На основі сконцентрованих у Держархіві документів можна прослідкувати складні процеси, що відбувалися в Православній церкві на Волині, особливо, боротьбу за її українізацію. Надзвичайно примітна архівна справа щодо

організації і перебігу Українського церковного з'їзду, що відбувся в червні 1927 р. в Луцьку¹⁷. В інших документах зафіксовано становище в церкві, відносини між мирянами і священниками.

Документи щодо стану справ у римсько-католицькій церкві зберігаються у фонді Луцької єпископської курії (ф. 33 – 1604 справи). В архівних фондах є також документи, що стосуються протестантських церков і релігійних сект.

Подати в одній статті повний огляд документів, що зберігаються в Держархіві Волинської області, є справою складною. Значимі лише, що документи із тисяч архівних справ з міжвоєнного періоду ще не були у науковому обігу і чекають на вдумливих користувачів.

¹ Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9, спр 786–809, 991–1014, 1144–1148, 1282–1306, 1307–1310, 1429–1443, 1505, 1506, 1533, 1538, 1575, 1585, 1670, 1671–1672, 1706, 1806–1807, 1821, 1975–1977, 1997, 2774, 2783, 2916, 3079, 3184, 3221, 3597, 3849, 3855; оп. 9-а, спр. 7, 77, 527. 527-а, 529; ф. 1, оп. 2, спр. 3063 (накази, постанови, інструкції, директиви).

² Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 1993–1995, 3068–3069.

³ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 855–876, 1139, 1226, 1444–1456, 2423, 2495–2501, 2752–2753, 2799–2806, 2908, 3599–3602, 3963–3975, 4046–4047, 4304–4310.

⁴ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 877–899, 1227–1241, 1412, 1450–1457, 2143–2146, 2502–2515, 2750, 2807–2814, 2907, 3603, 3903, 3976–3984, 4048–4049, 4311–4313, 4681, 4771; ф. 1, оп. 2, спр. 17.

⁵ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 900–920, 1242, 1466–1474, 1758–1772, 2147–2168, 2330, 2516–2521, 2815–2822, 2909, 3590, 3604, 3985, 4050–4051.

⁶ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 958–973, 1244–1262, 2330, 2530, 2755. 2763, 2833–2840, 2911, 3290, 3607, 3608, 3989, 4053–4054.

⁷ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 974–980, 1263–1271, 1487–1496, 1797–1798, 2171–2172, 2531–2533, 2841–2847, 2912, 3149, 3291–3297, 3609–3610, 3990, 4032, 4055–4056, 4316.

⁸ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 810–854, 1724–1745, 2330, 2420–2421, 2469–2489, 2784–2792, 3247, 4042.

⁹ Держархів Волинської обл., ф. 1, оп. 2, спр. 434, 3720, 7119; ф. 1, оп. 2-а, спр. 133; ф. 46, оп. 9, спр. 1330, 1331, 1332. 1532, 2029–2030; оп. 9-а, спр. 104, 287, 354, 376, 687, 717, 906.

¹⁰ Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 3, спр. 136, арк. 21–25.

¹¹ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 692, 4038, 4354; оп. 9-а, спр. 353.

¹² Держархів Волинської обл., ф. 36, оп. 13-а, спр. 930; ф. 46, оп. 9, спр. 645, 646, 1810.

¹³ Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9, спр. 2031.

¹⁴ Там само, ф. 46, оп. 9, спр. 2918.

¹⁵ Держархів Волинської обл., ф. 1, оп. 2, спр. 13, 14, 15, 16, 18–25, 33, 71, 142, 146, 151–165, 194, 203, 265, 274, 342, 381, 394, 444, 485, 496, 553, 574, 575, 616–621, 627, 630, 631, 672, 676–678, 680, 682, 685–686, 703, 713–715, 791, 801, 1135; 1180, 1230; 1135; 1180, 1230; оп. 2-а, спр. 124, 148; ф. 46, оп. 9, спр. 29, 135, 136, 165, оп. 9-а, спр. 83, 796, 1076.

¹⁶ Держархів Волинської обл., ф. 1, оп. 2, спр. 31, 298, 613, 614, 842–844, 1459–1461, 1835–1836, 1845, 2250, 4938–4940, 5964; ф. 46, оп. 9, спр. 29, 195, 410, 1026, 1324, 1830, 1831, 2018; оп. 9-а, спр. 3-а, 12, 13, 106, 168, 219, 225.

¹⁷ Держархів Волинської обл., ф. 46, оп. 9, спр. 699.